27. 2. 2009

ID: 55568

Veřejné potřeby a smlouva o dílo

Pod pojem zabezpečování veřejných potřeb jsou zahrnovány služby, na kterých je obecný zájem, a to typicky v oblasti hospodářské, zdravotnické, životního prostředí, sociální, kulturní atp. Tak i smlouva o dílo, která zajišťuje nezbytné služby umožňující provoz nemocnice, je uzavřena za účelem zabezpečování veřejných potřeb, protože zajištění provozování zdravotnického zařízení mezi veřejnou potřebu bezpochyby patří.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Odo 873/2006, ze dne 30.10.2008)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobce J. F., proti žalovanému K. k., o zaplacení částky 945 122,50 Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou pod sp. zn. 3 C 14/2004, o dovolání žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. února 2006 č. j. 24 Co 503/2005-157, tak, že rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. února 2006, č. j. 24 Co 503/2005-157 a rozsudek Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 8. září 2005 č. j. 3 C 14/2004-123 se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu v Rychnově nad Kněžnou k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Okresní soud v Rychnově nad Kněžnou rozsudkem ze dne 8. září 2005, č. j. 3 C 14/2004-123 uložil žalovanému zaplatit žalobci 0,3% úrok z prodlení denně z částky 280 197,30 Kč za období od 9. 4. 2003 do 4. 1. 2004, z částky 339 764,80 Kč za období od 4. 5. 2003 do 4. 1. 2004 a z částky 325 160,40 Kč za období od 5. 6. 2003 do 4. 1. 2004 a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Soud prvního stupně zjistil, že žalobce jako zhotovitel a právní předchůdkyně žalovaného Orlická (posléze Oblastní) nemocnice v R. n. K. (dále jen „nemocnice“) jako objednatelka uzavřeli dne 14. 6. 2002 písemnou smlouvu o dílo, kterou se žalobce zavázal za sjednanou cenu provádět pro nemocnici praní, čištění, žehlení a opravy prádla. Splatnost ceny díla byla sjednána na 90 dnů od doručení faktury objednateli. Pro případ prodlení s úhradou ceny díla byl sjednán úrok z prodlení ve výši 0,3 % z dlužné částky denně. Dále bylo zjištěno, že za práce provedené v měsících září až listopad 2002 byly vystaveny v říjnu, listopadu a prosinci téhož roku faktury, které byly žalované nemocnici doručeny poštovními zásilkami. Cena díla vyúčtovaná uvedenými třemi fakturami v celkové výši 945 122,50 Kč byla uhrazena až dne 5. 1. 2004. Ohledně jistiny vzal žalobce žalobu zpět a řízení bylo v této části zastaveno. Žalovaný se pozdním plněním dostal do prodlení, a je proto podle závěru soudu prvního stupně povinen žalobci uhradit z dlužných částek úrok z prodlení ve sjednané výši 0,3 % denně. Soud prvního stupně posoudil závazkový vztah účastníků podle obchodního zákoníku (dále též jako „ObchZ“) jako vztah ze smlouvy o dílo (§ 536 a násl. ObchZ) a povinnost žalovaného platit úroky z prodlení podle § 369 odst. 1 ObchZ.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 8. února 2006 č. j. 24 Co 503/2005-157 potvrdil rozsudek soudu prvního stupně a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud považoval skutková zjištění soudu prvního stupně za správná; doplnil je o zjištění, že v případě díla prováděného do 31. 12. 2002 (o které v posuzované věci jde), je cena za jeho provedení splatná do 180 dnů ode dne vystavení faktury a jejího doručení objednateli. Odvolací soud se ztotožnil i s právními závěry soudu prvního stupně. Ohledně ceny díla obsahovala smlouva o dílo ujednání o způsobu určení ceny ve smyslu § 546 odst. 1 ObchZ (součástí smlouvy byl ceník

zhotovitele, podle něhož byla cena určována) a takto sjednaná cena byla objednatelem dne 5. 1. 2004, byť opožděně, uhrazena. Pokud žalovaný zpochybňoval údaje na vyplněných podacích lístcích týkající se označení doporučených poštovních zásilek, bylo na něm, aby v takovém případě prokázal, jaké jiné listiny (namísto doručených faktur) byly objednateli doporučenými poštovními zásilkami skutečně doručeny. Odvolací soud souhlasil se závěrem soudu prvního stupně, který věc posoudil podle obchodního zákoníku. Odůvodnil to tím, že nemocnice byla v době vzniku závazku státní příspěvkovou organizací a sjednané dílo objednávala za účelem zajištění provozu nemocnice, tedy k uspokojování veřejných potřeb (srov. § 261 odst. 2 ObchZ). Zákoníkem obchodním se v takovém případě řídí i odpovědnost objednatele za porušení smluvních povinností (§ 365 a násl. ObchZ). Jde-li o výši úroků z prodlení, uplatní se ustanovení § 369 odst. 1 ObchZ, jež smluvním stranám umožňuje ve smlouvě sjednat sazbu úroků z prodlení. K tomu odvolací soud dále dodal, že nemocnice se nenacházela v postavení spotřebitele a v rozhodné době byla nad to držitelem několika živnostenských oprávnění. Ujednání účastníků o úrocích z prodlení ve výši 0,3 % denně neodporuje podle závěru odvolacího soudu zákonu, ani zásadám poctivého obchodního styku a není neplatné. Okolnost, že žalovaná nemocnice byla insolventní, a to nikoliv vlastní vinou, ale pro prodlení dlužníků nemocnice, není podle zákona důvodem, pro který by se dlužník mohl svých závazků z odpovědnosti za prodlení zprostit.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání, v němž uvedl, že napadené rozhodnutí má zásadní právní význam, neboť spočívá na nesprávném právním posouzení věci [dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.]. Dovolatel je především přesvědčen, že vztah účastníků řízení se řídí občanským zákoníkem, nikoliv zákoníkem obchodním, který aplikoval odvolací soud. Ten podle názoru žalovaného pochybil, když neaplikoval ustanovení § 261 odst. 1 ObchZ (dovolatel měl zřejmě na mysli § 262 odst. 1 ObchZ), podle něhož si strany mohou dohodnout, že se jejich závazkový vztah, který nespadá pod § 261 ObchZ, bude řídit obchodním zákoníkem. Jestliže však taková dohoda směřuje ke zhoršení právního postavení účastníka smlouvy, který není podnikatelem, je neplatná. V dané věci byla nemocnice nepodnikatelský subjekt, byla ve slabším postavení, v druhotné platební neschopnosti způsobené problémy ve veřejném zdravotnictví, platbami zdravotních pojišťoven apod. Z toho dovolatel dovozuje neplatnost dohody o výši úroků z prodlení obsažené ve smlouvě. Dovolatel dále vytkl odvolacímu soudu, že tento neaplikoval ustanovení § 262 odst. 4 ObchZ, podle kterého smluvní strana, která není podnikatelem, nese odpovědnost za porušení těchto vztahů podle občanského zákoníku a na její společné závazky se použijí ustanovení občanského zákoníku. Dovolatel připomněl, že ta ustanovení občanského zákoníku, jež směřují k ochraně nepodnikatelského subjektu, musí být použita vždy, kde je to ve prospěch smluvní strany, která není podnikatelem. Žalovaný dále poukázal na ustanovení § 53 odst. 4 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), podle kterého může příspěvková organizace peněžní prostředky, kterými disponuje, používat jen na opatření zakládající se na právních předpisech. V dané věci je na právním předpise založen pouze zákonný úrok, nikoliv však smluvní úrok z prodlení, jehož sjednání příspěvkovou organizací by odporovalo uvedenému zákonnému ustanovení a tudíž je absolutně neplatné (§ 39 ObčZ). Žalovaný dále označil sjednaný úrok z prodlení za nepřiměřené vysoký, a to s ohledem na skutečnost, že pokud příspěvková organizace veřejného zdravotnictví nesplnila svůj závazek včas, nedošlo k tomu z důvodů na její straně, nýbrž z důvodů spočívajících v systému veřejného zdravotního pojištění. Placení úroků z prodlení pak představuje výkon práva v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, a nemůže proto podle § 265 ObchZ požívat právní ochrany. To, že na vztah mezi účastníky dopadá občanský zákoník, vyplývá podle názoru žalovaného také z vlastní podstaty příspěvkové organizace, která je právnickou osobou vzniklou na základě rozhodnutí zřizovatele, v rámci jeho postavení jako veřejnoprávní korporace, přičemž sám zřizovatel není subjektem soukromého práva a jeho postavení, úkoly, povinnosti, pravomoci a způsob rozhodování stanoví zákon. Pokud příspěvková organizace vykonává doplňkovou činnost, musí splňovat znaky stanovené v § 27 odst. 2 písm. g) zákona č. 250/2000 Sb. Žalovaný navrhl zrušení rozsudku odvolacího soudu a vrácení věci tomuto

soudu k dalšímu řízení.

Žalobce ve vyjádření k dovolání navrhl jeho odmítnutí pro nepřípustnost, neboť dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. není dán – oba soudy podle názoru žalobce rozhodly správně. Především smlouva o dílo ze 14. 6. 2002 byla platně uzavřena podle § 536 a násl. ObchZ a veškerá práva a povinnosti z této smlouvy se řídí a lze je posuzovat pouze podle zákoníku obchodního a nikoliv podle zákoníku občanského. Žalobce poukázal na to, že v době uzavření předmětné smlouvy byla nemocnice držitelkou jedenácti živnostenských oprávnění, a proto byla ve smyslu § 2 odst. 2 ObchZ podnikatelkou. Dle názoru žalobce tedy bylo nesporné, že předmětná smlouva upravovala závazkový vztah mezi podnikateli, a tudíž se jedná o obchodněprávní vztah podle § 261 odst. 1 ObchZ. Argument dovolatele ohledně slabšího postavení nemocnice v právním vztahu postrádá podle žalobce logiku, neboť za nemocnicí stál vždy zřizovatel, nejdříve stát a následně Královéhradecký kraj, tedy subjekty nepoměrně ekonomicky silnější než žalobce. Žalobce také nechápe, proč by on jako soukromý subjekt měl doplácet na problémy ve veřejném zdravotnictví. Sjednaný úrok z prodlení je podle žalobce v souladu s občanským zákoníkem i s příslušnými ustanovením obchodního zákoníku a není v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, jeho výše byla sjednána především s ohledem na zcela mimořádně dlouhou splatnost faktur – v délce 180 dnů a až posléze 90 dnů. Délka splatnosti faktury a výše úroku z prodlení se tedy ve smlouvě vzájemně vyvažovaly. Pokud dovolatel odkazuje na veřejnoprávní ustanovení, kterými se měly řídit vnitřní poměry nemocnice, nemůže tato okolnost vést ve svém důsledku ke zhoršení právního postavení žalobce a příspěvková organizace nese plnou zodpovědnost za své hospodaření.

Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“) jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., zkoumal, zda je dovolání přípustné.

Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

Proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu je dovolání přípustné za podmínek uvedených v § 237 odst. 1 písm. b) a písm. c) o. s. ř. V daném případě přichází do úvahy posuzování přípustnosti dovolání pouze podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., jelikož dovolání směřuje proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu, přičemž nejsou naplněny předpoklady § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř.

Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání je dle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. přípustné, jelikož rozhodnutí odvolacího soudu řeší právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, přičemž tuto otázku řeší v rozporu s hmotným právem.

Dovolání je tudíž i důvodné.

Zásadním v tomto sporu je zodpovězení otázky, zda bylo možné si v předmětné smlouvě o dílo platně sjednat úrok z prodlení ve výši 0,3 % denně. Nezbytným krokem pro učinění správného závěru v tomto ohledu je zjištění, kterým právním předpisem se bude uzavřená smlouva, resp. odpovědnost žalovaného za porušení této smlouvy řídit.

Nejvyšší soud dovodil, že v daném případě se jedná o závazkový právní vztah regulovaný příslušnými ustanoveními obchodního zákoníku, a to na základě jeho § 261 odst. 2. Podle § 261 odst. 1 ObchZ se částí třetí obchodního zákoníku řídí závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti. Odstavec 2 tohoto paragrafu potom rozšiřuje působnost části třetí obchodního zákoníku i na závazkové vztahy vzniklé mezi státem nebo samosprávnou územní jednotkou a podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, jestliže se tyto závazkové vztahy týkají zabezpečování veřejných potřeb (tzv. relativní

obchody). Pro posouzení, zda se v daném případě jednalo o relativní obchod, je tedy nutné zkoumat povahu, vzájemný vztah účastníků uzavřené smlouvy o dílo a účel, ke kterému předmět smlouvy směřoval.

Smlouva o dílo byla uzavřena mezi žalobcem, který je podnikatelem podle § 2 odst. 2 písm. b) ObchZ, a žalovaným, který byl v době vzniku závazku státní nemocnicí (příspěvkovou organizací). Nemocnice tento závazkový vztah uzavírala za účelem řádného naplňování svého poslání (provozování zdravotnického zařízení), nikoli při své podnikatelské činnosti za účelem dosažení zisku. Z toho důvodu v tomto závazkovém vztahu nevystupovala v postavení podnikatele, ale v postavení státní organizace (ta se dle § 261 odst. 2 věta druhá pro tyto případy považuje za stát). Skutečnost, že nemocnice byla v rozhodné době držitelkou několika živnostenských oprávnění, nemá na její postavení „nepodnikatele“ v tomto konkrétním závazkovém vztahu žádný vliv. Je samozřejmě možné, že v jiných závazkových vztazích vystupovala nemocnice v téže době jako podnikatel a uzavírala z této pozice obchodněprávní smlouvy podle § 261 odst. 1 ObchZ, ve spojení s § 2 odst. 2 písm. b) ObchZ. Závěr, zda právní subjekt vystupuje v určitém závazkovém vztahu jako podnikatel nebo nepodnikatel, je ovšem potřeba činit vždy s ohledem na konkrétní situaci, konkrétní předmět smlouvy a vzájemné postavení smluvních stran. Na základě výše uvedeného lze učinit závěr, že smlouva o dílo byla v tomto případě uzavřena mezi žalobcem (podnikatelem) při jeho podnikatelské činnosti a státem, resp. příspěvkovou organizací jakožto nepodnikatelem.

Dále je nutné posoudit, zda předmět uzavřené smlouvy (prát, žehlit, čistit a opravovat veškeré prádlo objednatele…) se týká nebo netýká zabezpečování veřejných potřeb. Pojem zabezpečování veřejných potřeb použitý v § 261 odst. 2 ObchZ je na základě konstantní judikatury Nejvyššího soudu pravidelně vykládán v širších souvislostech, tedy dosti extenzivně (jak vyplývá mimo jiné kupř. z rozsudků Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 1999 sp. zn. 29 Cdo 2115/98 nebo ze dne 27. 4. 2006 sp. zn. 33 Odo 478/2004), obdobný názor vyjadřuje i česká odborná literatura (kupř. Štenglová I., Plíva S., Tomsa M., a kol., Obchodní zákoník, Komentář, 10., podstatně rozšířené vydání, C. H. Beck, 2005, str. 986 a. n.). Pod pojem zabezpečování veřejných potřeb jsou pravidelně zahrnovány služby, na kterých je obecný zájem, a to typicky v oblasti hospodářské, zdravotnické, životního prostředí, sociální, kulturní atp. Z toho lze odvodit, že i smlouva o dílo, která zajišťovala nezbytné služby umožňující provoz nemocnice, byla skutečně uzavřena za účelem zabezpečování veřejných potřeb, protože zajištění provozování zdravotnického zařízení mezi veřejnou potřebu bezpochyby patří.

Jelikož byly aplikační předpoklady ustanovení § 261 odst. 2 ObchZ naplněny, je možné vyslovit závěr, že závazkový vztah mezi žalobcem a žalovanou se skutečně řídí částí třetí obchodního zákoníku. V teorii obchodního práva jsou takové právní vztahy nazývány relativními obchody. Na tomto místě je vhodné učinit ještě jednu poznámku vztahující se k aplikaci obchodního zákoníku na závazkové smluvní vztahy mezi podnikateli a nepodnikateli. Smluvní strany totiž v článku VII uzavřené smlouvy dobrovolně podřídily jejich závazkový vztah obchodnímu zákoníku (závazkové právní vztahy dobrovolně podřízené obchodnímu zákoníku nazývá teorie fakultativními obchody). Dovolatel se na základě toho v dovolání dožadoval aplikace ochranného ustanovení § 262 odst. 1 ObchZ, podle kterého by měla být dohoda o volbě práva prohlášena za neplatnou, protože zhoršuje právní postavení účastníka smlouvy, který není podnikatelem. Nejvyšší soud upozorňuje v této souvislosti na to, že předmětný závazkový právní vztah se řídí obchodním zákoníkem ze zákona, a proto je volba obchodního zákoníku učiněná žalobcem a žalovaným pro regulaci předmětné smlouvy irelevantní. Vyslovení neplatnosti volby obchodního zákoníku by na jeho aplikovatelnost na předmětný závazkový vztah nemělo vliv. V řešeném případě se jedná o relativní obchod a nikoli o obchod fakultativní, a proto není možné uvažovat o aplikaci § 262 odst. 1 ObchZ věty druhé, jak se v dovolání mimo jiné dovolatel dožaduje. Toto ustanovení totiž poskytuje ochranu pouze nepodnikatelům ve fakultativně obchodních závazkových vztazích.

Na závazkový vztah mezi podnikatelem a nepodnikatelem regulovaný částí třetí obchodního zákoníku

je třeba kromě jeho ostatních ustanovení aplikovat i § 262 odst. 4 ObchZ. Ten mimo jiné stanovuje, že smluvní strana, která není podnikatelem, nese odpovědnost za porušení povinností vyplývajících ze závazkového vztahu jinak regulovaného obchodním zákoníkem pouze podle zákoníku občanského. V daném případě to znamená, že odpovědnost za prodlení s plněním peněžitého závazku žalovaného vystupujícího v tomto vztahu v postavení nepodnikatele se bude řídit ustanoveními o prodlení dlužníka obsaženými v občanském zákoníku v § 517. Ten umožňuje věřiteli v případě prodlení dlužníka požadovat vedle samotného plnění i úroky z prodlení. Ohledně výše úroků z prodlení odkazuje občanský zákoník na prováděcí předpis. Otázkou zůstává, zda je v obchodněprávní smlouvě, z níž plynoucí odpovědnostní vztahy jsou podrobeny režimu občanského zákoníku, možné ignorovat zákonný odkaz na způsob stanovování výše úroků z prodlení a smluvit si vlastní výši úroků z prodlení či nikoli. Jinými slovy, zda je § 517 odst. 2 ObčZ kogentní nebo dispozitivní normou. Tuto otázku řešil Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 17. 3. 2005 sp. zn. 33 Odo 1117/2003, jenž byl publikován ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 26/2006, kde naznal, že povaha ustanovení § 517 odst. 2 ObčZ vylučuje, aby výše úroků z prodlení byla v občanskoprávních vztazích dohodnuta jinak, než stanoví právní předpis, který toto ustanovení provádí. Nejvyšší soud tedy v citovaném rozhodnutí naznal, že § 517 ObčZ odst. 2 je normou kogentní.

Na základě toho lze s jistotou konstatovat, že v předmětné smlouvě o dílo si strany nemohly sjednat úrok z prodlení v jiné výši, než stanoví příslušný prováděcí předpis k § 517 ObčZ, konkrétně nařízení vlády č. 142/1994 Sb., v tehdy platném znění. Z toho plyne, že ujednání smluvních stran o úrocích z prodlení ve výši 0,3 % denně je pro rozpor se zákonem podle § 39 ObčZ absolutně neplatné. Dovolatel je tedy povinen zaplatit žalobci úrok z prodlení za pozdní splnění peněžitého závazku, avšak pouze ve výši stanovené předpisy občanského práva.

Závěr odvolacího soudu, že ujednání smluvních stran o výši úroků z prodlení (0,3 % denně) zákonu neodporuje a není neplatné, spočívá z výše uvedených důvodů na nesprávném právním posouzení věci.

Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu podle § 243b odst. 2 věty za středníkem o. s. ř. zrušil. Protože důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí i na rozsudek soudu prvního stupně, Nejvyšší soud podle § 243b odst. 3 o. s. ř. zrušil i rozsudek soudu prvního stupně a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nesprávné poučení
- Nájem bytu
- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Promlčení (exkluzivně pro předplatitele)
- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Doručování
- Zastoupení
- Zánik závazku
- Zadržovací právo
- Insolvenční řízení (exkluzivně pro předplatitele)